

deret mirabilia de lege Dei : donante illo , cui dicimus :
« Revela oculos meos , et considerabo mirabilia de lege
» tua ¹. »

ENARRATIO I

IN PSALMUM XC.

SERMO I.

I. PSALMUS iste est de quo Dominum nostrum Jesum
Christum diabolus tentare ausus est. Audiamus ergo , ut
possimus instructi resistere tentatori , non præsumentes in
nobis , sed in ipso qui prior tentatus est , ne nos in tenta-
tione vinceremur. Illi enim tentatio non erat necessaria :
tentatio Christi , nostra doctrina est. Si autem attendamus
quid responderit diabolo , ut hoc et nos respondeamus ,
quando similiter tentat ; intramus per januam , sicut au-
distis lectionem Evangelii. Quid est enim intrare per ja-
nuam ? Intrare per Christum. Ipse enim dixit : « Ego sum
» janua ². » Quid est autem intrare per Christum ? Imitari
vias Christi. In quo imitaturi sumus vias Christi ? numquid
in ea magnificentia , qua Deus erat in carne ? aut ad hoc
nos exhortatur , aut hoc a nobis exigit , ut talia miracula
qualia fecit ipse , faciamus ? Aut vero Dominus noster
Jesum Christum non et modo et semper cum Patre totum
mundum gubernat ? Et numquid vel ad hoc vocat homi-
nem faciens eum imitorem suum , ut cum illo gubernet
coelum et terram , et omnia quæ in eis sunt ; aut ut sit et
ipse creator , per quem fiant omnia , sicut per Christum

¹ Psal. cxviii, 18. — ² Joan. x, 7.

facta sunt omnia ? Neque ad ista opera te invitat Deus Sal-
vator Dominus noster Jesus Christus , quæ fecit ab initio ,
de quibus scriptum est : « Omnia per ipsum facta sunt ¹. »
neque ad illa quæ fecit in terra. Non hoc tibi dicit : Non
eris discipulus meus , nisi ambulaveris super mare ², aut
nisi suscitaveris mortuum quatruiduanum ³, aut nisi oculos
cæci nati aperueris ⁴. Nec hoc. Quid est ergo intrare per
januam ? « Discite a me , quia mitis sum et humilis corde ⁵. »
Quod factus est propter te , hoc in eo debes attendere . ut
imiteris. Miracula enim et nondum natus de Maria fecit.
Quis enim unquam fecit , nisi ipse de quo dictum est :
« Qui facit mirabilia magna solus ⁶ ? » In ipsius enim vir-
tute , et antea qui fecerunt , potuerunt aliquid facere : in
virtute Christi Elias mortuum suscitavit ⁷. Nisi forte major
est Petrus quam Christus , quia Christus voce suscitavit
ægrotantem ⁸, Petrus autem cum transiret , umbra ipsius
tangendi proferebantur ægroti ⁹. Potentior ergo Petrus
quam Christus ? Quis hoc dementissimus dixerit ? Quare
ergo tanta potentia in Petro ? Quia Christus in Petro. Ideo
dixit : « Omnes qui venerunt , fures sunt et latrones ¹⁰ : »
id est , qui venerunt sua sponte , a me non sunt missi ,
qui venerunt sine me , in quibus ego non fui , quos ego
non introduxi. Quotquot ergo miracula facta sunt , sive a
præcedentibus , sive a consequentibus , idem ipse Dominus
fecit , qui fecit et præsentia sua. Nec ad ipsa ergo miracula
hortatur , quæ ipse fecit et antequam esset homo : sed quo
te hortatur ? Ut imiteris quod non posset , nisi factus homo.
Tolerare enim passiones numquid posset , nisi homo ? Mori
et crucifigi et humiliari non posset , nisi homo. Sic ergo et
tu molestias hujus sæculi cum pateris , quas facit diabolus ,

¹ Joan. 1, 3. — ² Matth. 17, 25. — ³ Joan. 11, 38-44. — ⁴ Id. 9, 1-7. —
⁵ Matth. 23, 29. — ⁶ Psal. lxxi, 18. — ⁷ 3 Reg. xvii, 22. — ⁸ Joan. 11, 43.
— ⁹ Act. 5, 15. — ¹⁰ Joan. 8, 12.

sive aperte per homines, sive occulte sicut Job, sis fortis, sis tolerans : habitans in adjutorio Altissimi, sicut dicit iste Psalmus. Quia si recedas ab adjutorio Altissimi, te ipsum non valens adjuvare, cades.

II. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus patiuntur persecutionem, et vident eos aperte sævire in se; et putant quia tunc imitantur passiones Christi, si aperte eos homines persequantur : si autem occulta diaboli persecutione feriantur, putant se non coronari a Christo. Noli timere quando imitaris Christum. Nam et quando tentavit diabolus Dominum, nullus homo fuit in eremo, occulte illum tentavit; sed superatus est, et aperte sæviens superatus est¹. Sic et tu fac, si vis intrare per januam, quando occulte tentat inimicus, quando postulat hominem ut aliquid ei noceat per corporales molestias, per febres, per ægritudines, per aliquos labores corporis, sicut laboravit Job. Diabolum non videbat, sed potestatem Dei intelligebat. Noverat quia diabolus in eum nihil posset, nisi ab illo cujus summa potestas est, permetteretur : totam gloriam Deo dabat, potentiam diabolo non dabat. Nam et quando abstulit diabolus omnia, hoc dixit : « Dominus » dedit, Dominus abstulit². » Non dixit : Dominus dedit, diabolus abstulit. Quia nihil abstulisset diabolus, nisi permisisset Dominus. Ideo autem permisit Dominus, ut homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percussit, ille permisit. Quia cum a capite usque ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potestatem Job : sed cum ei suggestisset uxor ejus, quam solam reliquerat diabolus. non consolatricem mariti, sed adjutricem sui, et dixisset ei : « Dic aliquod » verbum in Deum, et morere : » dixit ei : « Locuta es » tanquam una de insipientibus mulieribus : si bona sus-

¹ Matth. iv, 1-11. — ² Job. 1, 21.

» cepimus de manu Domini, mala non suslinebimus¹? »

III. Ergo qui sic imitatur Christum, ut toleret omnes molestias hujus sæculi, spes ejus in Deo sit, ut nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, ipse est, « Qui habitat » in adjutorio Altissimi, et in protectione Dei cœli com- » morabitur² : » sicut audistis Psalmum, et cantastis; nam inde incipit Psalmus. Quibus autem verbis tentavit Dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus, agnosceatis : nota sunt enim. « Dicet Domino : Susceptor meus es tu, » et refugium meum, Deus meus³. » Quis hoc dicit Domino? « Qui habitat in adjutorio Altissimi. » Quis est, « Qui habitat in adjutorio Altissimi? » Qui non habitat in adjutorio suo. Quis est, « Qui habitat in adjutorio Altissimi? » Qui non est superbus, quomodo illi qui manducaverunt ut essent quasi dii, et perdidierunt quod erant facti homines immortales. In adjutorio enim suo habitare voluerunt, non in adjutorio Altissimi : ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum Dei contempserunt; et invenerunt hoc evenisse in se, quod minatus est Deus, non quod promisit diabolus⁴.

IV. Ergo sic et tu dic : « Sperabo in eum : quoniam ipse eruet me, » non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi ut tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Unde te eruet? « De muscipula venantium, et a verbo » aspero⁵. De muscipula venantium, » magnum aliquid est : « A verbo aspero, » quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum ceciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus et angeli ejus, tanquam venantes tendunt muscipulas : et longe ab ipsis muscipulis ambulant homines, qui in Christo ambulant. Non audet enim in Christo tendere muscipulam : circa viam ponit,

¹ Job. 11, 9, 10. — ² Psal. xc, 1. — ³ Ibid. 2. — ⁴ Gen. 3. — ⁵ Psal. xc, 3.

in via non ponit. Via autem tua Christus sit; et tu non cades in muscipulam diaboli. Aberranti a via, jam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulam, inter laqueos ambulas. Sed vis securus ambulare? Noli declinare in dexteram neque in sinistram; et sit tibi via ille, qui tibi factus est via, ut perducatur te ad se per se; et non timebis laqueos venantium. Sed quid est, « A verbo aspero? » Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus: verbi gratia, qui voluerint esse Christiani inter Paganos, insultatores patiuntur Paganos: erubescunt inter insultatores, et a verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium. Et quid tibi facturum est verbum asperum? Nihil. Numquid nihil tibi facturus est laqueus, quo te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerumque tenduntur, ad caput sepis tenduntur avibus, et lapides mittuntur in sepem: lapides illi nihil facturi sunt avibus. Quando enim ferit avem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem avis inanem sonum, cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana et inania, et erubescens conviciis superfluis, cadunt in laqueos venantium, et captivantur a diabolo. Sed cur non dico, fratres, quod non est tacendum, quod me cogit Deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me Deus dicere: et si non dixerō, ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo, ut non dicam; ego ipse a verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo ut non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter Paganos qui fuerit Christianus, a Paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantium: sic inter Christianos qui voluerint esse diligentiores et meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest,

frater, quod aliquando invenis civitatem, ubi nullus est Paganus? Nemo ibi insultat Christiano quod Christianus est, quia non ibi invenitur Paganus: sed sunt multi male viventes Christiani; inter quos qui voluerit bene vivere, et inter ebriosos sobrius esse, et inter fornicarios castus esse, et inter consultores mathematicorum Deum sinceriter colere, et nihil tale requirere, et inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, et patitur verba aspera: et dicunt: Magnus tu, justus, tu es Elias, tu es Petrus, de coelo venisti. Insultant; quocumque se verterit, audit hinc atque inde verbum asperum. Quod si timet, et recedit a via Christi, cadit in laqueos venantium. Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, non receditur a via? Quid est, non recedere a via? Quando audit verba aspera, unde sibi habet facere solatium, ut non curet verba aspera, nec recedat a via, et intret per januam? Dicat: Qualia verba audio, servus, peccator? Dominus meus audivit: « Dæmonium habes¹. » Modo audistis verbum asperum quod dictum est in Dominum: non opus erat ut Dominus hoc audiret, sed te monuit adversus verba aspera ne incidas in laqueos venantium.

V. « Inter scapulas suas obumbrabit tibi, et sub alis » ejus sperabis². » Hoc dicit, ne tua protectio a te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget, ut eruat; et eruet de muscipula venantium, et a verbo aspero. « Inter scapulas suas obumbrabit tibi, » et a tergo potes intelligere, et a pectore. Scapulæ enim circa caput sunt. Sed quia dicit: « Sub alis ejus sperabis, » manifestum est, quia protectio alarum expansarum facit te esse inter scapulas Dei, ut hinc atque hinc alæ Dei te ponant in medio: et non timebis ne quis tibi noceat; tantum tu

¹ Joan. VIII, 48. — ² Psal. xc, 4.

noli inde recedere, quo nullus inimicus audet accedere. Si gallina protegit pullos suos sub alis suis; quanto magis tu sub alis Dei tutus eris, et adversus diabolum et angelos ejus, quæ aëreæ potestates tanquam accipitres circumvolitant, ut infirmum pullum auferant? Neque enim sine causa comparata est gallina ipsi Sapientiæ Dei: nam Christus ipse Dominus noster et salvator tanquam gallinam se dixit: « Jerusalem, Jerusalem, quoties volui colligere » filios tuos, tanquam gallina pullos suos, et noluisti¹? » Noluit illa Jerusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aëreis potestatibus fugiens alas gallinæ, præsumens de viribus suis, cum esset infirma: nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas Dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim injuriosum nomen gallinæ. Attendite cæteras aves, fratres; multæ aves ante nos foetant, calefaciunt pullos suos; nulla sic avis infirmatur cum pullis, quomodo gallina. Attendat Charitas Vestra: hirundines, passeret et ciconias videmus extra nidos suos, nec cognoscimus utrum foetus habeant: at vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, in relaxatione plumarum: tota mutatur affectu pullorum; quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo et nos infirmi eramus, infirmam se fecit Sapientia Dei: quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis¹; ut sub alis ejus speremus.

VI. « Scuto circumdabit te veritas ejus³. » Quæ sunt alæ, hoc est scutum: quia nec alæ sunt, nec scutum. Si aliquid horum proprie esset, numquid alæ scutum esse possent, vel scutum alæ? Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista possunt, ideo et alæ et scutum esse potuerunt. Si vere lapis esset Christus, leo non esset; et

¹ Matth. xxiii, 37. — ² Joan. i, 14. — ³ Psal. xc, 5.

si leo esset, agnus non esset: ideo et leo¹ et agnus² et lapis³ et vitulus, et si quid hujusmodi; quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus, sed salvator omnium Jesus Christus. Istæ enim similitudines sunt, non proprietates. « Veritas ejus, inquit, circumdabit te. » Tanquam scutum veritas ejus est; ut non misceat eos qui in se ipsis sperant, cum eis qui in Deo sperant. Peccator est, et peccator: sed da peccatorem de se præsumentem, contemnentem, peccata sua non confitentem, et dicit: Si Deo displicerent peccata mea, non permetteret me vivere. Alius autem oculos non audebat levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: « Domine, propitius esto mihi peccatori⁴. » Et ille peccator, et ille: sed ille irridens, iste plangens; ille contemptor, hic confessor peccatorum suorum. Veritas autem Dei quæ non personas accipit, discernit poenitentem a defendente, discernit humilem a superbo, discernit præsumentem de se ipso a præsumente de Deo. « Ergo » veritas ejus tanquam scuto circumdabit te. »

VII. « Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante » per diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina » et dæmonio meridiano. » Duobus quæ supra dixit, redduntur duo quæ infra dixit: « Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante per diem⁵: » et propter timorem nocturnum, « A negotio perambulante in tenebris; » et propter sagittam volentem per diem, « A ruina et dæmonio meridiano. » Quid est timendum in nocte, et quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tanquam in die peccat. Duo ergo illa leviora; ipsa sunt graviora, quæ repetita sunt. Intendite, ut diligenter hoc, si Dominus an-

¹ Apoc. v, 5. — ² Joan. i, 29. — ³ Dan. ii, 34. — ⁴ Luc. xviii, 13. — ⁵ Psal. xc, 6.

nuerit, exponatur vobis : obscurum est enim, et erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quæ fit in ignorantibus levis, timorem nocturnum appellavit : et tentationem quæ fit in scientibus levis, sagittam volantem per diem appellavit. Quæ sunt leves tentationes? Quæ non sic instant, non sic urgent, ut cogant, sed possunt cito declinata transire. Eadem rursus fac gravia. Si persecutor instat, et vehementer terret ignorantes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quod ad hoc sunt Christiani, ut futuram vitam sperent; cum cœperint terri de malis temporalibus, putant quod deseruit illos Christus, et sine causa sunt Christiani : non norunt enim, ut dixi, quia ad hoc sunt Christiani, ut præsentia superent, et futura sperent : invenit illos negotium perambulans in tenebris, et capit eos. Sunt autem quidam qui noverunt se ad futuram spem vocatos; quia quod nobis promisit Deus, non est de ista terra, non est de ista vita; quia istæ omnes tentationes tolerandæ sunt, ut illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promisit Deus in æternum; norunt ista : sed quando cœperit persecutor instare vehementius, agere minis, pœnis, tormentis, aliquando cedunt, et scientes tanquam in die cadunt.

VIII. Quare autem in meridie? Quia multum fervet persecutio : majores æstus dixit meridiem. Attendat hoc Charitas Vestra de Scripturis me probantem. Quando de seminante dicebat Dominus, quia exiit seminans seminare, et aliud cecidit in viam, aliud in petrosa, aliud inter spinas : dignatus est ipse exponere similitudinem, et cum venisset ad petrosa, hoc ait : « Hi sunt qui audiunt verbum, et ad horam gaudent ad verbum, et in tribulatione quæ fit propter verbum, continuo scandalizantur. » Quid enim dixerat de his quæ exierant in petrosis? « Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant altam

» radicem¹. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad verbum, et cum persecutio facta fuerit, propter verbum, » arescunt. » Quare arescunt? « Quia non habebant firmam radicem. » Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit Apostolus : « Ut in charitate radicati et fundati². » Quomodo enim radix omnium malorum cupiditas³, sic radix omnium bonorum charitas est. Nostis hoc, et sæpe dictum est : sed quare hoc volui commemorare? Ut intelligatis Psalmum, quia dæmonium meridianum propter æstum vehementis persecutionis positum est. Sic enim Dominus dicit : « Ortus est sol, et aruit herba, quia radicem non habebat. » Et exponens nobis quid est a sole herbam arescere, dixit, quia persecutione facta non manent illi, quia altam radicem non habebant. Recte hic intelligimus dæmonium meridianum persecutionem vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando, fratres, commemorem, unde Dominus liberavit Ecclesiam suam, dignetur attendere Charitas Vestra. Primo quod imperatores et reges sæculi putaverunt se persequendo tollere posse de terra nomen Christi et nomen Christianorum, jusserunt ut quisquis se confiteretur Christianum, feriretur. Quicumque noluit feriri, negavit se Christianum : sciens quid mali faceret, pervenit ad illum sagitta volans per diem. Quicumque autem non curavit præsentem vitam, sed certus speravit futuram, declinavit sagittam volantem per diem, confessus est se Christianum : percussus carne, liberatus est spiritu; expectare cœpit positus apud Deum in quiete, etiam redemptionem corporis sui in resurrectione mortuorum : evasit a tentatione illa, a sagitta volante per diem. Ergo, Quicumque se confessus fuerit Christianum, feriat : quomodo sagitta volans per diem fuit. Nondum erat dæmonium meridianum, flagrans ve-

¹ Matth. xiii, 3 et 23. — ² Ephes. iii, 17. — ³ 1 Tim. vi, 10.

hementi persecutione, et faciens magnos æstus etiam fortibus. Audite enim quid secutum sit? Cum vidissent inimici quod multi festinarent ad martyrium, et tanto plures crederent in Christum, quanto plures patiebantur, dixerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanum, tot millia quæ credunt in hoc nomine: si occiderimus omnes, prope nullus in terra remanebit. Cœpit fervere sol, cœpit fervere æstus. Audite enim quid jusserint: Quomodo antea jusserant: Quicumque confessus se fuerit Christianum, feriat: jusserunt postea: Quicumque confessus se fuerit Christianum, torqueatur, et tandiu torqueatur, donec neget se esse Christianum¹. Comparete sagittam volantem per diem, et dæmonium meridianum. Sagitta volans per diem quid erat? Qui se confessus fuerit Christianum, feriat. Quis fidelis eam mortis celeritate non declinaret? Illud autem: Si se confitetur Christianum, non occidatur; sed torqueatur, donec neget; si se negaverit, dimittatur: dæmonium meridianum erat. Multi ergo non negantes in tormentis deficiebant: tandiu enim torquebantur, donec negarent. Perseverantibus autem in non negando Christum, quid facturus erat gladius, uno ictu occidendo corpus, animam ad Deum mittendo? Hoc faciebant et diurna tormenta. Sed quis tandem inveniretur, qui duraret adversus tantos et tam longos cruciatus? Multi defecerunt: et credo, illi defecerunt, qui dese præsumpserunt, qui non habitabant in adjutorio Altissimi, et in protectione Dei cœli: qui non dixerunt Domino, Susceptor meus es: qui non sub umbra alarum ejus speraverunt, sed viribus suis multum dederunt. Dejecti sunt a Deo, ut ostenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tentationes, ipse tantum venire permittit, quantum potest ferre cui venit.

¹ Vide Tertullianum in Apologetico, c. 2.

IX. Multi ergo ceciderunt a dæmonio meridiano. Quam multi, vultis nosse? Sequitur, et dicit: « Cadent a latere » tuo mille et dena millia a dextris tuis: ad te autem non » appropinquabit¹. » Cui dicitur hoc? cui, fratres, nisi Domino Jesu Christo? Dominus enim Jesus, non solum in se, sed et in nobis. Recordamini verba illa: « Saule, Saule, » quid me persequeris². » Quando ipsum nemo tangebatur, et dicebat, Quid me persequeris, numquid non in nobis se ipsum computabat? Quando dicebat: « Qui fecit » uni ex minimis meis, mihi fecit³: » nonne in nobis se ipsum computabat? Non enim divisa sunt ab invicem membra, caput et corpus. Quid est caput et corpus? Salvator et Ecclesia. Quomodo ergo dictum est: « Cadent a » latere tuo mille, et dena millia a dextris tuis? » Cadent enim a dæmonio meridiano. Magnus terror, fratres, a latere Christi cadere, a dextris Christi cadere. Quomodo cadent a latere? Quare illi a latere, illi a dextris? Quare mille a latere, et dena millia a dextris? Quid est, a latere mille? Quia pauciores sunt mille, quam dena millia quæ a dextris cadent. Qui sunt isti? Modo planum erit in nomine Christi, modo apertum erit. Quibusdam promisit Christus quia cum illo judicabunt: Apostolis scilicet, qui dimiserunt omnia, et secuti sunt eum. Nam Petrus ait illi: « Ecce » nos dimisimus omnia, et secuti sumus te: » et hoc illis promisit, « Sedebitis super duodecim sedes judicantes » duodecim tribus Israël⁴. » Nolite putare quia ipsis solis promisit Dominus. Ubi enim sedebit Paulus apostolus, qui plus omnibus illis laboravit⁵, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Ille enim tertius-decimus est. Nam de duodecim cecidit Judas; in locum autem Judæ traditoris Matthias ordinatus est: in Actibus Apostolorum legimus⁶:

¹ Psal. xc, 7. — ² Act. ix, 4. — ³ Matth. xxv, 40. — ⁴ Id. xix, 27, 28. — ⁵ I Cor. xv, 10. — ⁶ Act. i, 26.